

## MÖVZU 8

### FÖVQƏLADƏ HALLARDA ƏHALİNİN MÜHAFİZƏSİ, MÜLKİ MÜDAFİƏNİN MÜHAFİZƏ QURĞULARI

#### Mülki müdafiənin mühafizə qurğularının təsnifatı, onların tikintisinin təşkili

Fövqəladə hallarda (FH) əhali arasında itkilərin qarşısının alınması və ya maksimum dərəcədə azaldılmasına yönəldilən mühəndis-texniki tədbirlər kompleksinə mühəndis-mühafizə sistemi deyilir.

Bu kompleksə (mühəndis tədbirlərinə) aid edilən əsas tədbirlərdən biri də mühafizə qurğularının fondunun yaradılması və istismarıdır.

Mülki müdafiənin mühafizə qurğuları fəvqəladə hallarda adamların daldalanması, hər cür zədələyici təsirlərdən qorunması üçündür və onlardan sülh dövründə müəssisələrin ehtiyacları və əhaliyə xidmət məqsədilə istifadə edilə bilər.



Mühafizə qurğusu

Fövqəladə hallarda belə xüsusi qurğular əhalinin mühafizəsi üçün ən etibarlı və səmərəli vasitədir.

Mühafizə qurğuları kollektiv mühafizə vasitələridir. Onlar təyinatına, yerləşdirilməsinə, tikilmə müddətinə, xassələrinə görə belə təsnif edilir.

#### ***Təyinatına görə:***

- İdarəetmə məntəqələrinin fəaliyyəti üçün qurğular;
- Əhalinin mühafizəsi üçün qurğular;

#### ***Tikilmə müddətlərinə görə :***

- əvvəlcədən tikilən qurğular (sülh dövründə təsərrüfat obyektlərinin planları üzrə tikilən; əsaslı tikinti və rekonstruksiya prosesində tikilən);
- tez tikilən qurğular .

#### ***Mühafizə xassələrinə görə:***

- Sığınacaqlar;

- Radiasiya əleyhinə daldalanacaqlar (radiasiyadan qoruyan daldalanacaqlar);
- Sadə daldalanacaqlar.

***Yerləşdirilməsinə görə:***

- Bina ilə birgə tikilən qurğular (binaların zirzəmisində, kürsü və birinci mərtəbələrində, sənaye müəssisələrinin yeraltı mərtəbələrində və yardımçı binalarında);
- Binadan ayrı tikilən qurğular.

Yüklənən konstruksiyaların materialına görə də təsnif etmək mümkündür :

- dəmir –beton konstruksiyalı qurğular;
- daş divarlı qurğular;
- meşə materiallarından hazırlanmış konstruksiyalı qurğular.



Bina ilə birgə tikilən qurğular



Binadan ayrı tikilən qurğular

Böyük şəhərlərdə və iri obyektlərdə əhalinin mühafizəsi üçün əvvəlcədən sənaye avadanlıqlı sığınacaqlar tikilir ki, bunlardan sülh dövründə təsərrüfatın ehtiyacları üçün istifadə edilir.

Belə sığınacaqlar təsdiq olunmuş təsərrüfat və sosial planlara uyğun olaraq nazirliklərin və baş idarələrin tikinti təşkilatları tərəfindən əsaslı təmir və ya yenidən qurulma zamanı inşa edirlər.

Lazım gəldikdə tez tikilən sığınacaqların inşa edilməsi də planlaşdırılır ki, onların da mühafizə xüsusiyyətləri əvvəlcədən tikilən mühafizə qurğularının xüsusiyyətləri ilə eyni olmalıdır.

Tez tikilən sığınacaqlar qısa müddətdə, birtipli layihələr üzrə, yerli tikinti bazasından və materiallarından istifadə edilməklə sənaye üsulu ilə tikilməlidir. Tez tikilən sığınacaqlardan əlavə hər yerdə sadə daldalanacaqların (üstü örtülən xəndəklərin) kütləvi tikintisi nəzərdə tutulur. Bunların tikilmə müddəti şəhərlərdə 24 saat, kənd yerlərində isə 48 saat müəyyən edilmişdir.

Mühafizə qurğularının kütləvi qısa müddət ərzində tikilməsi üçün əvvəlcədən tam bir kompleks təşkilatı və mühəndis tədbirləri həyata keçirilməlidir. Bu tədbirlərə tikinti sahələrinin seçilməsi, yerli şəraitin aşkar edilməsi, həcmi planlaşdırma və

konstruksiya işlərinin məqsədyönlü həlli, material və məmulatların alınma mənbələrinin müəyyən olunması, onların gətirilməsi və quraşdırılması məsələləri daxildir. Buna görə də mühafizə qurğularının tikintisinin təşkili qabaqcadan planlaşdırılır. Onların tikiləcəyi və yerləşdiriləcəyi sahələr rayonun, obyektlərin MM planlarında qeyd edilir, ən mürəkkəb işlərin (dəmir beton konstruksiyaların və üst örtüklərin quraşdırılması, qoruyucu qapıların qoyulması və s.) hansı təşkilatlar tərəfindən yerinə yetiriləcəyi göstərilir. Sadə işlərə isə bütün iş qabiliyyətli əhali cəlb olunur. Mühafizə qurğularının tikilməsi planında aşağıdakı əsas sənədlər olmalıdır:

❖ Mühafizə qurğularının tikilməsi cədvəli (qurğunun tutumu, konstruktiv həlli, tikilmə yeri, fəhlə və qulluqçuların daldalanması nəzərdə tutulan sexin (sahənin) adı və sayı);

❖ Qurğunun yerləşdirilməsi planı (obyektdəki sexlərin adları və nömrələri, qurğunun yerləşdirilməsi və quraşdırılması qeyd olunan sənəd);

❖ Obyektdə qurğunun tikilməsinin plan cədvəli (qurğunun tikilməsi üçün işçi qüvvəsinə, alətlərə və mexanizmlərə, eləcə də tikinti hissələri və materialları daşımaq üçün müxtəlif növ nəqliyyat vasitələrinə olan ümumi tələbat göstərilir);

❖ Qurğunun tikilməsi üçün lazımı material və hissələrin siyahısı (tikinti üçün şəhər (respublika) müəssisələrindən alınması material və məmulatların adları və miqdarı, habelə gətirilmə müddəti).

Daimi sığınacaqlar və radiasiya əleyhinə daldalanacaqlar fondunun yaradılması bütün vəzifəli şəxslərdən olan mülki müdafiə rəhbərlərinin ən vacib vəzifələrindən biridir. Buna aşağıdakı yollarla nail olunur:

- Sülh dövründə mülki müdafiə sığınacaqlarının tikilməsi;
- Obyektlərdə və şəhərlərdə iki təyinatlı sığınacaqlar və radiasiya daldalanacaqlarının tikilməsi və onlardan sülh dövründə təsərrüfat ehtiyacları və əhaliyə xidmət göstərilməsi üçün istifadə olunması;
- Əvvəl inşa edilmiş sığınacaq və radiasiya daldalanacaqlarının mühafizə xassələrinin yüksəldilməsi və əlavə olaraq avadanlıqlaşdırılması;
- Zirzəmilərin, digər yeraltı bina və qurğuların, şaxtaların, dağ–mədən yerlərinin, metro stansiyalarının və şəhərlərin yeraltı mühəndis qurğularının sığınacaq və radiasiya daldalanacaqları kimi uyğunlaşdırılması yolu ilə.

Yaranan təhlükə ilə əlaqədar mülki müdafiənin hazırlıq dərəcəsi artırılarkən tez tikilən sığınacaq və daldalanacaqların inşa edilməsi nəticəsində mühafizə qurğuları fondunun yaradılması prosesi davam etdirilir.

İnşaat normaları və qaydalarının (İN və Q) tətbiq edilməsində əsas məqsəd şəhərlərinin və təsərrüfat obyektlərinin fəvqəladə şəraitdə fəaliyyətə əvvəlcədən mühəndis-texniki cəhətdən hazırlanmasıdır. Bu normalara daxildir: a) əhalinin mühafizəsinə və ehtimal olunan təhlükəli hallarda tələfatın və dağıntıların azaldılması; b) təsərrüfat obyektlərinin sabit işinin təmin edilməsinə və zədələnmə